

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Гутнік Ксенія Володимирівна

УДК 343.98 (477)

**РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ,
ЯКА ЧИНИТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ, МВС України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Михайлов Михайло Анатолійович,
Таврійський національний університет
ім. В. І. Вернадського, завідувач
кафедрою кримінального процесу і
криміналістики.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Карпов Никифор Семенович,
Київський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
кримінального процесу;
кандидат юридичних наук, доцент
Даньшин Максим Валерійович,
Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін.

Захист відбудеться «29» квітня 2010 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий «29» березня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р. С. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова демократичної, правової та соціально орієнтованої держави неможлива без реального захисту прав та свобод громадян. Злочинність є не тільки постійною перепорою на цьому шляху, але й однією з основних загроз національній безпеці будь-якої країни. Вплив злочинності на політичну та соціально-економічну стабільність має зворотну залежність. Злочинність негативно діє на політичну та соціально-економічну стабільність у країні, а політична та економічна криза, яка сьогодні спостерігається в Україні, сприяє зростанню злочинності. В умовах нестабільності кримінал активно намагається реалізувати свої інтереси через політику та економіку, але, на жаль, і політична влада та економічна еліта нерідко намагаються вирішити свої проблеми кримінальним шляхом. Злочинна діяльність поступово набуває більш організованих форм, підвищує свій професіональний рівень, виникають нові «інтелектуальні» види злочинів, поширюються корумповані зв'язки злочинного світу із владою всіх рівнів тощо.

У цих умовах все більше розповсюдження та розвиток отримує таке негативне соціальне явище, як протидія діяльності правоохоронних органів, зокрема розслідуванню злочинів різної тяжкості. При цьому з метою протидії розслідуванню злочинів зацікавлені особи нерідко використовують фактори соціальної напруженості, пов'язані з міжнаціональними та міжрелігійними відносинами, з проблемами у ставленні населення до правоохоронних органів, у економічній та політичній сфері тощо. Значну роль при використанні соціальної напруженості з метою протидії розслідуванню злочинів відіграють засоби масової інформації, які використовуються суб'єктами протидії для створення підвищеного суспільного резонансу навколо злочину з метою привернути увагу громадськості та ініціювати й керувати відповідною реакцією. Використання факторів соціальної напруженості не тільки значно полегшує суб'єктам протидії розслідуванню злочинів здійснення їхньої протиправної діяльності, але й служить каталізатором соціальної напруженості, загострюючи її, подеколи доводячи до критичної позначки, що значно ускладнює політичну, соціально-економічну, міжнаціональну і, врешті-решт, криміногенну обстановку як в окремому регіоні, так і в країні в цілому.

Таким чином, враховуючи складну політичну і соціально-економічну ситуацію у нашій країні, триваючі процеси реформування багатьох соціальних інститутів, багатонаціональний склад населення, співіснування різних релігійних конфесій та інші соціальні фактори, наочною є потреба розробки наукових засад подолання протидії розслідуванню злочинів, що чиниться з використанням факторів соціальної напруженості.

Проблемі протидії розслідуванню злочинів присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених як: О. В. Александренко, Е. У. Бабаєва, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, А. Ф. Волобуєв, А. В. Дулов, В. І. Гончаренко, С. Ю. Журавльов, Г. Г. Зуйков, А. В. Іщенко, В. М. Карагодін, Н. С. Карпов, І. П. Козаченко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, В. П. Корж,

В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Т. Нор, В. О. Образцов, В. А. Овечкін, Ф. М. Сокиран, В. В. Тіщенко, А. Ю. Федоренко, В. Ю. Шепітько, Р. М. Шехавцов, М. Є. Шуміло, Б. В. Щур та ін.

Однак, не зважаючи на пильну увагу вчених до аналізованого явища, сьогодні існує багато спірних позицій щодо сутності протидії розслідуванню злочинів: немає єдності думок як щодо самого цього поняття, так і механізму та форм протидії, що, перш за все, пов'язано зі складністю та багатогранністю цього процесу.

Протидія розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості, та можливі шляхи й засоби її подолання на рівні комплексного спеціального монографічного дослідження дотепер не вивчалися, що зумовлює практичну та теоретичну значущість і актуальність теми даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Харківського національного університету внутрішніх справ та ґрунтується на основних положеннях п. 2.5.105 наказу МВС України № 755 від 05.07.2004 р. «Пріоритетні напрямки наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 років». Тема дослідження відповідає тематиці рекомендованих Академією правових наук України пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2005–2010 роки (постанова № 2/04-2 від 18.06.2004 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення наукових положень і рекомендацій щодо подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості, на основі теоретичного узагальнення сучасних наукових праць та емпіричних даних щодо вказаного явища.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно було вирішити такі основні завдання:

- визначити поняття «протидія розслідуванню злочинів», її ознаки, сутність, форми;
- встановити зміст поняття «соціальна напруженість» та дослідити її вплив на процес розслідування злочинів;
- окреслити особливості та проблеми у розслідуванні злочинів, які мають великий суспільний резонанс;
- визначити роль та місце заходів подолання протидії розслідуванню злочинів у криміналістичній тактиці, їх види та принципи застосування;
- визначити проблеми та шляхи забезпечення таємниці досудового слідства при розслідуванні злочинів в умовах соціальної напруженості;
- розробити науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо діяльності слідчого по зниженню соціальної напруженості при розслідуванні злочинів;
- сформулювати науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо тактичних можливостей

подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості, при проведенні окремих слідчих дій (слідчого огляду, затримання, обшуку, виїмки, допиту, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення для впізнання).

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при розслідуванні злочинів в умовах соціальної напруженості.

Предмет дослідження складають організаційні й тактичні засади подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації склала сукупність методів наукового пізнання, основним з яких є діалектичний метод. У процесі дослідження було використано загальнонаукові методи пізнання: історичний, системно-структурний, формально-логічні, конкретно-соціологічні, а також статистичні методи збору, узагальнення та аналізу інформації, і це дало можливість отримати найбільш повну інформацію про явище, що вивчається, та здійснити обґрунтування нових положень, теоретичних висновків, пропозицій і практичних рекомендацій.

Методи спостереження, опису, порівняння, класифікації використовувалися для визначення типових ознак форм та способів протидії розслідуванню злочинів. Історичний метод застосовувався при дослідженні появи і розвитку окремих теорій, концепцій, поглядів учених-криміналістів з проблем протидії розслідуванню злочинів (поняття, форм та способів протидії та її подолання тощо). Методи логіки (аналіз, синтез, індукція, дедукція) використано при вивченні нормативних актів, матеріалів кримінальних справ, аналітичних матеріалів, концепцій, позицій авторів з окремих питань, що охоплюються предметом дослідження. Системно-структурний метод став у пригоді у ході розгляду механізму використання факторів соціальної напруженості з метою протидії розслідуванню злочинів; для дослідження окремих елементів криміналістичної тактики (системи тактичних прийомів, комбінацій та операцій, комплексів слідчих дій та оперативно-розшукових заходів тощо). Конкретно-соціологічні методи (опитування, анкетування, експертні оцінки) було застосовано для збирання додаткової інформації про способи протидії розслідуванню злочинів, що вчиняється з використанням факторів соціальної напруженості, засоби її подолання тощо. Статистичні методи (групування, зведення, аналізу кількісних показників) уможливили узагальнення результатів аналізу матеріалів кримінальних справ й опитування окремих груп респондентів.

Нормативну базу дослідження склали Конституція України, міжнародно-правові акти, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств України, інші чинні законодавчі та нормативно-правові акти, спрямовані на протидію злочинності. Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики, кримінального процесу, кримінального та адміністративного права, кримінології, теорії управління, психології (загальної, соціальної та

юридичної), оперативно-розшукової діяльності, соціології, при опрацюванні яких використовувався комплексний міжгалузевий підхід і метод порівняльного аналізу наукової та методичної літератури.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені дані, отримані в ході аналізу матеріалів 78 кримінальних справ; опитування 264 практичних працівників правоохоронних органів України (слідчих: ОВС – 120; прокуратури – 30; СБУ – 35; оперативних працівників: ОВС – 40; СБУ – 25; податкової міліції – 14); аналізу 200 матеріалів відмови у порушенні кримінальної справи; контент-аналізу повідомлень засобів масової інформації за 2003–2009 рр.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що робота є першим спеціальним комплексним монографічним дослідженням проблем подолання протидії розслідуванню злочинів, що чиниться з використанням факторів соціальної напруженості, проведеним на базі основних положень теорії криміналістики з урахуванням сучасних тенденцій у політичній, соціально-економічній, соціально-правовій та інших сферах життя нашого суспільства.

Теоретичні висновки і результати дисертаційного дослідження отримано на підставі особистих досліджень автора. Найбільш значущі результати, що виносяться на захист, полягають у наступному:

- вперше встановлено та систематизовано основні фактори соціальної напруженості, які використовуються при протидії розслідуванню злочинів, зокрема: напруження у міжнаціональних відносинах, у відносинах «правоохоронні органи – населення», у економічній сфері, у міжрелігійних відносинах, у політичній сфері та у взаєминах «влада – населення»;

- вперше досліджено механізм використання факторів соціальної напруженості суб'єктами протидії;

- вперше визначено роль засобів масової інформації у протидії розслідуванню злочинів з використанням факторів соціальної напруженості, що використовуються суб'єктами протидії для створення штучного суспільного резонансу навколо розслідування злочину з метою залучення уваги громадськості та ініціації, а також керування реакцією громадськості;

- вперше виявлено найбільш типові ситуації виникнення суспільного резонансу при розслідуванні злочинів (міжнаціональний характер злочинних діянь; тяжкі та особливо тяжкі наслідки злочину, скоєного у сфері економіки; багатоепізодний злочин, вчинений ОПГ; політичне підґрунтя скоєння злочину; релігійний характер злочину; вчинення злочину громадським (публічним) діячем або відносно нього; вчинення злочину працівником правоохоронного органу та інші) та механізм його штучного підвищення суб'єктами протидії.

- удосконалено поняття «соціальна напруженість», під якою слід розуміти особливий психічний стан соціальної системи (групи, спільноти, суспільства), обумовлений виникненням і розвитком соціальних протиріч, пов'язаних з негативними об'єктивними чинниками, що

характеризується наявністю певного потенціалу деструктивності соціальної організації і виявляється в ненормативній індивідуальній та груповій поведінці;

– удосконалено поняття «протидія розслідуванню злочинів» та «подолання протидії розслідуванню злочинів». Протидію розслідуванню злочинів слід розуміти як умисні, протиправні дії або бездіяльність зацікавлених осіб, спрямовані на перешкоджання реалізації завдань кримінального судочинства особами, які розслідують злочини. Подолання протидії розслідуванню злочинів – це діяльність уповноважених суб'єктів, яка спрямована на припинення або нейтралізацію перешкоджання зацікавленими особами реалізації завдань кримінального судочинства на стадії розслідування;

– удосконалено класифікацію форм та способів протидії розслідуванню злочинів наступним чином: залежно від суб'єкта; за кількістю суб'єктів; за механізмом реалізації; за впливом на сліди злочинної діяльності; за змістом протидії; за спрямованістю;

– удосконалено систему процесуальних (слідчі дії й оперативно-розшукові заходи) і непроцесуальних (тактичні прийоми, комбінації й операції) заходів подолання протидії розслідуванню злочинів;

– удосконалено систему заходів щодо зниження соціальної напруженості при розслідуванні злочинів на рівні діяльності правоохоронних органів (пропагандистська, інформаційна робота, організація переговорного процесу, а також проведення спеціальних заходів щодо зниження рівня протистояння суб'єктів напруженості) та рівні діяльності слідчого (дознавача) (конструктивна взаємодія зі ЗМІ та громадськістю).

– набули подальшого розвитку концепція забезпечення таємниці досудового слідства, надано практичні рекомендації щодо збереження слідчим таємниці досудового слідства при розслідуванні злочинів в умовах соціальної напруженості, наявності суспільного резонансу та протидії з боку зацікавлених осіб;

– набули подальшого розвитку теоретичні положення тактики проведення окремих слідчих дій, а саме: запропоновано конкретні тактичні рекомендації щодо проведення слідчого огляду, затримання, обшуку, виїмки, допиту, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів в умовах протидії, що чиниться із використанням факторів соціальної напруженості.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційному дослідженні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – для подальшої розробки загальної теорії криміналістики, а також тактики розслідування злочинів в умовах соціальної напруженості;

– у правотворчості – з метою вдосконалення чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства, інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність

правоохоронних органів із протидії злочинності;

– у діяльності правоохоронних органів – для оптимізації слідчої діяльності з подолання протидії розслідуванню злочинів, що чиниться із використанням факторів соціальної напруженості;

– у навчальному процесі – при викладанні курсу «Криміналістика», підготовці підручників, навчальних та довідкових посібників, методичних матеріалів.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені в практичну діяльність СУ ГУ МВС України в АР Крим (акт впровадження від 29 жовтня 2009 р.), також знайшли своє застосування у навчальному процесі юридичного факультету Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського (акт впровадження від 30 жовтня 2009 р.), Кримського юридичного інституту Одеського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 18 вересня 2009 р.), Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (акт впровадження від 11 вересня 2009 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались на наукових і науково-практичних конференціях: «Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю» (Донецьк, 2005 р.), «VII звітна науково-практична конференція» (Сімферополь, 2005 р.), «Проблеми розвитку та модернізації податкових і правоохоронних органів України, боротьба з корупцією та злочинністю» (Ірпінь, 2005 р.), «Круглий стіл, присвячений 45-річчю прийняття та набуття чинності Кримінально-процесуального кодексу України» (Сімферополь, 2007 р.), «Проблеми кримінально-процесуального та цивільного процесуального права», присвяченій пам'яті професорів кафедри правосуддя М. М. Михеєнка та М. Й. Штефана» (Київ, 2008 р.), «Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів» (Сімферополь, 2009 р.), а також обговорювались на засіданнях кафедри кримінального процесу та криміналістики, судової експертизи Харківського національного університету внутрішніх справ.

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 8 наукових публікаціях (з них 4 – статті, надруковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України).

Структура дисертації обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, з яких основний текст викладений на 185 сторінках, чотири додатки на 35 сторінках, список використаних джерел на 28 сторінках (305 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначаються його мета і завдання, методологічна основа, розкривається теоретичне та практичне значення та наукова новизна.

Розділ 1 «Протидія розслідуванню злочинів та соціальна напруженість» складається з трьох підрозділів, присвячених характеристиці протидії як елемента злочинної діяльності, аналізу її основних рис у сучасних умовах боротьби зі злочинністю.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та форми протидії розслідуванню злочинів»* визначено сутність та поняття протидії розслідуванню, розглянуто співвідношення між поняттями «протидія розслідуванню» та «приховування злочинів», фактори, які детермінують протидію, сучасні види і форми протидії, представлено їх авторську класифікацію.

Наголошено, що протидія розслідуванню злочинів отримує своє зовнішнє вираження у певних формах, які можливо класифікувати наступним чином. Залежно від суб'єкта: внутрішня (зі сторони учасників (суб'єктів) кримінального судочинства) і зовнішня (з боку інших суб'єктів) протидія; за кількістю суб'єктів: індивідуальна і групова; за механізмом реалізації: пасивна (бездіяльність) і активна (дії); за впливом на сліди злочинної діяльності: що здійснює безпосередній та опосередкований вплив; за змістом протидії: інформаційна (інтелектуальна) і фізична (силова); за спрямованістю: 1) спрямована на знищення, утаювання, маскування або фальсифікацію інформації (її носіїв) як джерел доказів; 2) на створення несприятливих зовнішніх умов розслідування; 3) на створення несприятливих внутрішніх умов розслідування; 4) безпосередньо на слідчого (членів слідчо-оперативної групи).

Доведено, що результатом протидії є притягнення до кримінальної відповідальності не усіх винних осіб або кваліфікація злочину як менш тяжкого. Встановлено мотиви вчинення протидії розслідуванню.

Визначено, що найчастіше способи протидії включають наступні дії: вплив на правоохоронний орган, у проваджені якого знаходиться кримінальна справа, з боку інших державних органів, створення ними умов, що ускладнюють його нормальну діяльність; обвинувачення у каральних методах роботи та різного роду дискримінації; використання ЗМІ для створення «потрібної» суспільної думки щодо певних подій, діянь окремих осіб тощо; використання ЗМІ для створення негативної суспільної думки з метою дискредитації правоохоронного органу (окремих працівників); організація і проведення акцій «протестів», у тому числі з метою перешкоджання проведенню оперативно-слідчих заходів з боку окремих громадян, представників громадських, релігійних організацій, політичних партій тощо; надання органам слідства недостовірної інформації про характер і обставини злочину; лжесвідчення.

У підрозділі 1.2 *«Поняття соціальної напруженості та її вплив на процес розслідування злочинів»* визначено зміст поняття «соціальна напруженість», її форми, досліджено зв'язок соціальної напруженості з процесом розслідування злочинів.

Акцентується увага на тому, що фактори соціальної напруженості, які можуть використовуватися суб'єктами протидії розслідуванню злочинів, та можливі способи їх використання тісно пов'язані з причинами виникнення та розвитку соціальної напруженості – сукупністю економічних, політичних, соціальних та інших процесів, хід і спрямованість яких приводить до виникнення в суспільстві нестабільної ситуації.

Встановлено, що з метою протидії розслідуванню зацікавленими суб'єктами використовуються наступні фактори соціальної напруженості: напруження у міжнаціональних відносинах (61,5 %); напруження у відносинах «правоохоронні органи – населення» (30,8 %); напруження у економічній сфері (27 %); напруження у міжрелігійних стосунках (27 %); напруження у політичній сфері (23,1 %) та напруження у відносинах «влада – населення» (15,4 %).

Виявлено, що значну роль при використанні соціальної напруженості з метою протидії розслідуванню злочинів відіграють ЗМІ, які використовуються суб'єктами протидії для створення штучного суспільного резонансу навколо розслідування злочину з метою залучення уваги громадськості та ініціації, а також керування реакцією громадськості.

Підрозділ 1.3 *«Проблеми розслідування злочинів, які мають великий суспільний резонанс»* присвячено дослідженню особливостей процесу розслідування злочинів, пов'язаних з їх суспільним резонансом.

Сформульовано поняття суспільного резонансу злочину.

Встановлено, що пов'язаний із учиненням та розслідуванням злочину суспільний резонанс можна поділити на природний і штучний. У першому випадку він може бути природною реакцією на дії держави щодо захисту потреб, інтересів групи, спільноти, суспільства взагалі і стосовно конкретної ситуації зокрема, реакцією на сам характер злочину.

У випадку штучної провокації підвищеного резонансу зацікавлені особи (суб'єкти протидії), знаючи про наявність соціальної напруженості в тій або іншій сфері життєдіяльності регіону (країни), штучно через ЗМІ впливають на свідомість людей з метою привернути увагу до розслідування конкретної кримінальної справи і спричинити необхідну реакцію.

Доведено, що факторами, які обумовлюють підвищений суспільний резонанс злочину, є: міжнаціональний характер злочинних діянь; тяжкі та особливо тяжкі наслідки злочину, скоєного у сфері економіки; багатоепізодний злочин, вчинений ОЗГ, політичне підґрунтя скоєння злочину; релігійний характер злочину; вчинення злочину громадським (публічним) діячем або стосовно нього; вчинення злочину працівником правоохоронного органу та інше. У 38,5 % випадків суспільний резонанс спеціально створюється зацікавленими особами через ЗМІ.

Використання підвищеного суспільного резонансу (особливо його штучне створення) не тільки значно полегшує суб'єктам протидії розслідуванню здійснення їхньої протиправної діяльності, але й служить каталізатором соціальної напруженості, загострюючи її, а почасти навіть доводячи до критичного рівня.

Розділ 2 «Загальні положення подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості» складається з трьох підрозділів, присвячених розробці теоретичних засад функціонування системи засобів подолання протидії розслідуванню злочинів.

У підрозділі 2.1 *«Тактичні заходи подолання протидії розслідуванню злочинів в умовах соціальної напруженості»* визначено поняття подолання протидії розслідуванню злочинів, роль та місце заходів подолання протидії розслідуванню злочинів у криміналістичній тактиці, їх види та принципи застосування.

Зазначена діяльність здійснюється за допомогою реалізації процесуальних (слідчі дії й оперативно-розшукові заходи) і непроцесуальних (тактичні прийоми, комбінації й операції) заходів, має специфічну систему принципів, що визначають основні положення використання заходів подолання протидії розслідуванню злочинів, і складається з ряду взаємозалежних стадій (етапів).

Застосування заходів подолання протидії розслідуванню злочинів, що чиниться з використанням факторів соціальної напруженості, пов'язано із необхідністю використання слідчим (дознавачем) у першу чергу ресурсів ЗМІ та допомоги громадськості, а також заходів, спрямованих на нерозголошення інформації, яка стосується розслідування, забезпечення оперативно-розшукових заходів та заходів щодо охорони громадського порядку при проведенні окремих слідчих дій.

Підрозділ 2.2 *«Забезпечення таємниці досудового слідства при розслідуванні злочинів в умовах соціальної напруженості»* присвячено аналізу проблем та визначенню шляхів забезпечення таємниці досудового слідства при розслідуванні злочинів в умовах соціальної напруженості.

Метою дій суб'єктів протидії розслідуванню щодо інформації, яка стосується розслідування злочину і становить таємницю досудового слідства, може бути як її отримання з метою подальшого використання для вирішення конкретних завдань протидії, так і її розголошення широкій громадськості з метою створення суспільного резонансу навколо розслідування та підвищення соціальної напруженості.

Ефективним заходом, спрямованим на недопущення розголошення таємниці досудового слідства працівниками ЗМІ, є законодавче закріплення положення, відповідно до якого матеріал, підготовлений працівниками ЗМІ з використанням інформації, що стосується розслідування

конкретного злочину, повинен публікуватися (надаватися широкій громадськості) тільки з письмового дозволу слідчого, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа.

Значної уваги у справі забезпечення захисту слідчої таємниці від протиправних посягань на неї з боку зацікавлених осіб потребує технічне забезпечення захисту відповідної інформації. Перш за все, необхідне забезпечення належного рівня зберігання матеріалів кримінальної справи та їх захист від фізичного впливу.

Підрозділ 2.3 *«Діяльність слідчого (дознавача) щодо зниження соціальної напруженості при розслідуванні злочинів»* присвячено розробленню науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо діяльності слідчого по зниженню соціальної напруженості при розслідуванні злочинів.

Дисертантом запропоновано на рівні керівництва правоохоронного органу розробляти: 1) програму комплексної взаємодії, здійснювати контроль і стимулювати діяльність з активізації взаємодії уповноважених працівників зі ЗМІ; 2) порядок акредитування в правоохоронних органах журналістів, що спеціалізуються на висвітленні стану законності в країні, а також порядок і процедуру узгодження підготовлених до обнародування працівниками ЗМІ матеріалів, що містять інформацію про розслідування конкретних злочинів, зі слідчим, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа (при законодавчому закріпленні відповідальності за недотримання працівниками ЗМІ відповідної вимоги); 3) порядок залучення в необхідних випадках працівників ЗМІ для участі в проведенні слідчих дій при розслідуванні резонансних злочинів в умовах підвищеної соціальної напруженості і порядок реалізації (обнародування) отриманої при цьому інформації. Окремого розгляду при цьому вимагають критерії допустимості реалізації відповідного матеріалу (обсягу і часу його реалізації).

Взаємодія правоохоронних органів безпосередньо з громадськістю з метою зниження рівня соціальної напруженості повинна реалізовуватися в двох напрямках: 1) особистий контакт слідчого (іншого представника правоохоронного органу) із громадськістю; 2) опосередкована дія на громадську думку заходами організаційного, інформаційного і оперативно-розшукового характеру.

У випадку прояву соціальної напруженості, що штучно стимулюється зацікавленими особами на поведінковому рівні в діяльності окремих суб'єктів, соціальних груп, актуальності набуває розробка і проведення цілеспрямованих оперативно-розшукових заходів (операцій), спрямованих на локалізацію конфлікту, згладжування його гостроти, «подрібнення» на менш значні суперечності і тим самим на зниження соціальної напруженості. Враховуючи це, ефективними засобами подолання протидії розслідуванню є застосування в ході оперативно-розшукової діяльності такого тактичного прийому, як «дифамація», а також проведення тактичної операції «інсценування» як найбільш оптимальної форми реалізації інформації, що має криміналістичну значимість.

Розділ 3 «Особливості тактики проведення окремих слідчих дій в умовах протидії

розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості» складається з трьох підрозділів, присвячених розвитку теоретичних положень тактики проведення окремих слідчих дій, розроблених з урахуванням особливостей ситуації їх проведення, викликаних протидією з використанням соціальної напруженості.

У підрозділі 3.1 *«Особливості проведення слідчого огляду в умовах протидії розслідуванню, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості»* досліджуються тактичні та технічні особливості вказаної слідчої дії.

Слідчий при плануванні проведення огляду місця події на підставі аналізу наявної вихідної оперативно-розшукової інформації може збільшити склад слідчо-оперативної групи, у передбаченому законом порядку забезпечити участь відповідних підрозділів і служб в охороні місця проведення слідчої дії та громадського порядку при її проведенні.

Під час проведення слідчого огляду слід враховувати особливості національного характеру осіб, інтереси яких зачіпає проведення цієї слідчої дії. Опитування очевидців варто проводити з урахуванням соціально-психологічної ситуації і можливого природного впливу вчиненого злочину на рівень соціальної напруженості в регіоні. З цією метою доцільно залучати для участі в слідчій дії працівників правоохоронних органів, які добре знайомі з місцевим населенням та користуються у нього авторитетом.

У підрозділі 3.2 *«Особливості тактики проведення затримання, обшуку та виїмки в умовах протидії розслідуванню, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості»* підкреслено, що в умовах, коли населення готове до активного вираження протесту, слід по можливості уникати проведення «відкритого» затримання особи. З цією метою доцільним є проведення тактичної операції «інсценування».

Безперечно, що при підготовці до затримання важливо вивчити не тільки особистість затримуваної особи, але й обстановку в регіоні та ймовірний ступінь використання факторів соціальної напруженості для чинення протидії затриманню. Крім психофізіологічних характеристик особи, що затримується, необхідно з'ясувати міру її суспільної небезпеки; характер взаємовідносин з місцевим населенням; приналежність до тих або інших громадських, релігійних рухів, політичних партій тощо.

Розглянуто особливості проведення «відкритого» затримання у присутності сторонніх осіб чи у натовпі людей.

Важливе значення має ретельна підготовка і проведення групових обшуків і виїмок. З метою недопущення ускладнення ситуації, названі слідчі дії необхідно проводити лише за наявності достовірної інформації про місцезнаходження шуканих предметів та документів. Якщо у слідчого є сумніви з цього приводу, існує ймовірність проведення безрезультатної слідчої дії, що в умовах соціальної напруженості лише загострить ситуацію щодо розслідуваного злочину.

Особливої морально-етичної та релігійної коректності, а також ретельного планування в ситуації соціальної напруженості вимагає проведення ексгумації.

У підрозділі 3.3 «Особливості тактики проведення допиту, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення для впізнання» відзначено, що при плануванні допиту та інших слідчих дій в умовах масових акцій з боку населення слідчий повинен ужити заходи щодо забезпечення сприятливих умов, зокрема, належної охорони будівлі правоохоронного органу, де проводиться слідча дія. Найбільшу складність має відтворення обстановки та обставин події. Слідчий повинен ужити заходів як до охорони особистої безпеки самого підозрюваного, що бере участь у проведенні цієї слідчої дії, так і безпеки інших її учасників. Для запобігання втручання населення в хід проведення такої слідчої дії слідчий повинен забезпечити участь в охороні громадського порядку в місці проведення працівників міліції громадської безпеки, а при необхідності і працівників силових підрозділів. Дії суб'єктів, спрямовані на зрив цієї слідчої дії, необхідно зафіксувати за допомогою звуко-, відеозапису.

Враховуючи те, що одним з основних способів протидії розслідуванню є безпосередній вплив на потерпілих, свідків та інших учасників розслідування, для успішного проведення пред'явлення для впізнання необхідне забезпечення можливості його безконтактного проведення.

Для подолання протидії слід застосовувати спеціальні заходи для фіксації окремих дій, особливо примусових заходів, які застосовуються слідчим до підозрюваного та інших осіб. Факти протидії, як і заходи, прийняті слідчим для її подолання, повинні максимально повно фіксуватися в протоколі слідчої дії.

При проведенні слідчих дій необхідно активно використовувати звуко-, відеозапис, що дозволяє фіксувати не тільки показання учасників слідчої дії, але й іншу важливу доказову інформацію. Фіксація зовнішності та дій підбурювачів та активних учасників протидії правоохоронним органам за допомогою відеотехніки із супутнім попередженням слідчого про кримінальну відповідальність за втручання в його діяльність сприяє зниженню активності таких суб'єктів.

Як позитивний елемент розглядається залучення в окремих випадках працівників ЗМІ для участі в проведенні слідчих дій. При ретельно продуманому порядку залучення ЗМІ і обнародуванні отриманої при цьому інформації створюються гарантії неупередженості та об'єктивності проведеного розслідування.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, яке виявляється в розробці системи наукових положень і рекомендацій щодо подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості. Найбільш важливі результати дослідження відображено у наступних висновках:

1. Протидія розслідуванню злочинів – це умисні, протиправні дії або бездіяльність зацікавлених осіб, спрямовані на перешкоджання реалізації завдань кримінального судочинства особами, які розслідують злочини.

Вибір суб'єктами конкретних форм і способів (їх комбінацій) протидії залежить від сполучення суб'єктивних (особа суб'єкта, яка здійснює протидію, її особистісні властивості та соціальний статус, мотивація) та об'єктивних факторів (слідча ситуація на певному етапі розслідування, ситуація у суспільстві, яка склалася навколо розслідуваного злочину, категорія кримінальної справи, що розслідується).

2. Соціальну напруженість слід визначити як особливий психічний стан соціальної системи (групи, спільноти, суспільства), обумовлений виникненням і розвитком соціальних протиріч, пов'язаних з негативними об'єктивними чинниками, який характеризується наявністю певного потенціалу деструктивності соціальної організації і виявляється в ненормативній індивідуальній та груповій поведінці.

Соціальна напруженість може виражатися як в установках на ненасильницькі, легітимні форми соціального протесту, так і в орієнтації соціальних суб'єктів на нелегітимні, дестабілізуючі ситуацію форми поведінки. Відповідно до ступеня неефективності легітимних засобів впливу на соціальні, економічні, політичні процеси у суспільстві та зневіри у них зростає ймовірність звернення до незаконних. У свою чергу обидві форми можна розділити на силові (реалізовані з застосуванням насильства) і несилові.

3. Засоби масової інформації використовуються суб'єктами протидії для створення штучного суспільного резонансу навколо розслідування злочину з метою залучення уваги громадськості та ініціації, а також керування реакцією громадськості.

Суспільний резонанс стосовно розслідування злочинів – підвищена увага і реакція з боку громадськості до факту вчинення злочину і процесу його розслідування, обумовлені існуючою соціальною напруженістю у певній сфері життєдіяльності суспільства (природний резонанс) або штучно створені зацікавленими особами, зокрема за допомогою ЗМІ (штучний резонанс).

Штучний резонанс створюється суб'єктами протидії, які, знаючи про соціальну напруженість в певній сфері життєдіяльності регіону (країни), розповсюджуючи потрібну інформацію про злочин, зокрема через ЗМІ, впливають на свідомість людей з метою привернути увагу до розслідування конкретної кримінальної справи і викликати суспільну реакцію як з метою загального ускладнення розслідування, так і з метою викликати конкретну реакцію з боку громадськості і, маскуючись під діяльність громадськості, здійснити свої цілеспрямовані дії по перешкоджанню розслідуванню злочину.

4. Подолання протидії розслідуванню злочинів – діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на припинення або нейтралізацію перешкоджання зацікавленими особами реалізації

завдань кримінального судочинства на стадії розслідування.

Зазначена діяльність здійснюється за допомогою провадження слідчих дій, оперативно-розшукових заходів і реалізації відповідних тактичних прийомів, комбінацій й операцій та має специфічну систему принципів, що визначають основні положення використання заходів подолання протидії розслідуванню злочинів, і складається з ряду взаємозалежних стадій (етапів).

Специфіка та особливості реалізації заходів подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості, пов'язані з необхідністю використання слідчим (дознавачем) з метою її подолання, перш за все, ресурсів ЗМІ та допомоги громадськості, а також заходів, спрямованих на забезпечення нерозголошення інформації, що стосується розслідування, забезпечення оперативно-розшукових заходів та заходів щодо охорони громадського порядку при проведенні окремих слідчих дій.

5. Метою дій суб'єктів протидії розслідуванню щодо інформації, що стосується розслідування злочину і становить таємницю досудового слідства, може бути як її отримання з метою подальшого використання для вирішення конкретних завдань протидії, так і її розголошення широкій громадськості з метою створення суспільного резонансу навколо розслідування та підвищення соціальної напруженості. Ефективним заходом, спрямованим на недопущення розголошення таємниці досудового слідства працівниками ЗМІ, стало б законодавче закріплення положення, відповідно до якого матеріал, підготовлюваний працівниками ЗМІ з використанням інформації, що стосується розслідування конкретного злочину, повинен оприлюднюватися (надаватися широкій громадськості) тільки з письмового дозволу слідчого, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа. При цьому необхідно закріпити право працівників ЗМІ на оскарження відмови слідчого в дозволі на публікацію відповідної інформації вищестоящому керівництву.

6. Діяльність правоохоронних органів зі зниження рівня соціальної напруженості полягає у пропагандистській, інформаційній роботі, організації переговорного процесу, а також в проведенні спеціальних заходів щодо зниження рівня протистояння суб'єктів напруженості. Діяльність слідчого (дознавача) у цій сфері обмежена рамками розслідування конкретного злочину і реалізується шляхом активної роботи у двох напрямках конструктивної взаємодії: 1) зі ЗМІ; 2) безпосередньо з громадськістю.

7. Розслідування злочинів в умовах соціальної напруженості, а тим більше при протидії зацікавлених осіб, характеризується чисельністю, різноманітністю та складністю системи слідчих дій, які мають відповідну специфіку їх проведення. При їх проведенні слідчий повинен враховувати соціально-психологічну обстановку і можливий природний вплив учиненого злочину на рівень соціальної напруженості в регіоні.

У випадку прояву соціальної напруженості, яка штучно стимулюється зацікавленими особами на поведінковому рівні в діяльності окремих суб'єктів, соціальних груп, актуальності набуває розробка і проведення цілеспрямованих оперативно-розшукових заходів (операцій), спрямованих на локалізацію конфлікту, згладжування його гостроти, «подрібнення» на менш значні і тим самим на зниження соціальної напруженості.

8. Для зниження морально-психологічної напруженості у взаємовідносинах оперативно-слідчої групи і населення доцільним уявляється залучення до участі в слідчих діях найбільш впливових і авторитетних у певній сфері життєдіяльності громадських діячів (представників органів державної влади, політичних сил, лідерів релігійних рухів, національних громад, відомих діячів науки і мистецтва тощо).

Певної уваги при проведенні слідчих дій потребує питання залучення в групу осіб, що володіють спеціальними знаннями. Зокрема, лікар може засвідчити відсутність небезпеки для життя і здоров'я заходів, здійснюваних для подолання опору особи. Величезне значення для подолання нерозуміння як способу протидії при допиті є участь в ньому перекладача, проте всі його дії при цьому повинні перебувати під жорстким контролем слідчого. Значну допомогу в цьому може надати використання в ході допиту звуко-, відеозапису.

9. Необхідно належним чином забезпечити недопущення прямого фізичного перешкоджання проведенню слідчих дій з боку зацікавлених осіб, включаючи масове залучення населення. Слідчий при плануванні проведення огляду місця події на підставі аналізу наявної вихідної оперативно-розшукової інформації може збільшити склад оперативно-слідчої групи, у передбаченому законом порядку забезпечити участь відповідних підрозділів і служб в охороні місця проведення слідчої дії і громадського порядку при її проведенні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Гутнік К. В. Соціальна напруженість як чинник, що використовується для протидії розслідуванню / К. В. Гутнік // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2005. – Вип. 8. – С. 43–49.

2. Гутнік К. В. Тактика викриття та подолання неправдивих показань / К. В. Гутнік // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. – 2006. – Серія «Юридичні науки». – Т. 19 (58). – № 2. – С. 167–171.

3. Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах масової напруженості в суспільстві / К. В. Гутнік // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2007. – Вип. 10. – С. 192–195.

4. Гутнік К. В. Защитник как субъект противодействия расследованию / К. В. Гутнік // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. – 2007. – Серія «Юридичні науки». – Т. 20 (59). – № 2. – С. 189–193.

5. Гутнік К. В. Проблеми розслідування злочинів в умовах підвищеної суспільної уваги / К. В. Гутнік // Матеріали міжвузівської наук.-практич. конф. студентів, курсантів і слухачів «Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю» (Донецьк, 22 квіт. 2005 р.). – Донецьк, 2005. – С. 24-27.

6. Гутнік К. В. Правонарушения в милицейской среде: причины и последствия / К. В. Гутнік // Матеріали VII звітної наук.-практич. конф. науково-педагогічних працівників, курсантів і студентів Кримського юридичного інституту Національного університету внутрішніх справ (Сімферополь, 19 трав. 2005 р.). – Сімферополь, 2005. – С. 39–43.

7. Гутнік К. В. Вплив факторів соціальної напруженості на процес розслідування злочинів / К. В. Гутнік // Матеріали наук.-практич. конф. «Проблеми кримінально-процесуального та цивільного процесуального права», присвяченої пам'яті професорів кафедри правосуддя М. М. Михеєнка та М. Й. Штефана» (Київ, 31 жовт. 2008 р.). – К., 2008. – С. 161–166.

8. Гутнік К. В. Особенности производства допроса в условиях противодействия расследованию преступлений / К. В. Гутнік // Матеріали міжнародної наук.-практич. конф. вчених та спеціалістів «Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів» (Сімферополь, 14–15 трав. 2009 р.). – Сімферополь, 2009. – С. 268–271.

АНОТАЦІЇ

Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруженості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2010.

Дисертацію присвячено розробці системи наукових положень і рекомендацій щодо подолання протидії розслідуванню злочинів, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості.

Встановлено та систематизовано основні фактори соціальної напруженості, які використовуються при протидії розслідуванню злочинів, досліджено механізм їх використання суб'єктами протидії. Подано авторське визначення поняття «соціальна напруженість». Визначено роль засобів масової інформації у протидії розслідуванню злочинів з використанням факторів соціальної напруженості. Виявлено найбільш типові ситуації виникнення природного суспільного резонансу при розслідуванні злочинів та механізм створення штучного суспільного резонансу

суб'єктами протидії. Набула подальшого розвитку концепція забезпечення таємниці досудового слідства, надано практичні рекомендації щодо збереження слідчим таємниці досудового слідства при розслідуванні злочинів в умовах соціальної напруженості, наявності суспільного резонансу та протидії з боку зацікавлених осіб. Досліджено систему процесуальних і непроцесуальних засобів подолання протидії розслідуванню злочинів. Розглянуто систему заходів щодо зниження соціальної напруженості при розслідуванні злочинів. Запропоновані конкретні тактичні рекомендації щодо проведення слідчого огляду, затримання, обшуку, виїмки, допиту, відтворення обстановки та обставин події, пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням факторів соціальної напруженості.

Ключові слова: розслідування, протидія розслідуванню, форми протидії розслідуванню, соціальна напруженість, суспільний резонанс, таємниця досудового слідства, подолання протидії, криміналістична тактика, слідчі дії.

Гутник О. В. Расследование преступлений в условиях противодействия, совершаемого с использованием социальной напряженности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2010.

Диссертация посвящена разработке системы научных положений и рекомендаций относительно преодоления противодействия расследованию преступлений, которое совершается с использованием факторов социальной напряженности.

Установлены и систематизированы основные факторы социальной напряженности, которые используются при противодействии расследованию преступлений, исследован механизм их использования субъектами противодействия. Дано авторское определение понятия «социальная напряженность». Усовершенствована классификация форм и способов противодействия расследованию преступлений. Определена роль средств массовой информации в противодействии расследованию преступлений с использованием факторов социальной напряженности. Выявлены наиболее типичные ситуации возникновения естественного общественного резонанса при расследовании преступлений и механизм создания искусственного общественного резонанса субъектами противодействия.

Исследована система процессуальных и непроцесуальных средств преодоления противодействия расследованию преступлений. Рассмотрена специфическая система принципов, которые определяют основные положения использования мер преодоления противодействия расследованию преступлений и стадии (этапы) указанной деятельности.

Исследована специфика и особенности применения мер преодоления противодействия расследованию преступлений, которые совершаются с использованием факторов социальной напряженности, связанные с привлечением к противодействию расследованию широких масс населения, и, соответственно, необходимостью использования следователем (дознавателем) с целью ее преодоления, прежде всего, ресурсов СМИ и помощи общественности, а также мер, направленных на обеспечение неразглашения информации, которая касается расследования, обеспечение оперативно-розыскных мер и мероприятий по охране общественного порядка при проведении отдельных следственных действий. Приобрела дальнейшее развитие концепция обеспечения тайны досудебного следствия, предоставлены практические рекомендации относительно сохранения следователем тайны досудебного следствия при расследовании преступлений в условиях социальной напряженности, наличия общественного резонанса и противодействия со стороны заинтересованных лиц. Рассмотрена система мероприятий по снижению социальной напряженности при расследовании преступлений. Исследованы особенности деятельности следователя (дознавателя) по снижению уровня социальной напряженности, которая ограничена рамками расследования конкретного преступления и реализуется путем активной работы следователя в двух направлениях: 1) осуществлять деятельность по конструктивному взаимодействию со СМИ; 2) осуществлять деятельность по конструктивному взаимодействию непосредственно с общественностью. Приобрели дальнейшее развитие теоретические положения тактики проведения отдельных следственных действий, а именно предложенные конкретные тактические рекомендации относительно проведения следователем осмотра, задержания, обыска, выемки, допроса, воспроизведения обстановки и обстоятельств события, предъявления для опознания при расследовании преступлений в условиях противодействия, которое совершается с использованием факторов социальной напряженности.

Ключевые слова: расследование, противодействие расследованию, формы противодействия расследованию, социальная напряженность, общественный резонанс, тайна досудебного следствия, преодоление противодействия, криминалистическая тактика, следственные действия.

Hutnik K. V. The inquest of crimes under conditions of counteraction which is realized with use of social tension. – Manuscript.

Doctoral thesis for the degree of Candidate of Jurisprudence in specialty 12.00.09 – criminal process and criminal law; legal examination; operation and investigative activity. Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2010.

The Thesis is dedicated to elaboration of the system of scientific propositions relative to overcoming of counteraction to the inquest of crimes which is realized with the use of factors of social tension.

The main factors of social tension which are used at counteraction to the inquest of crimes have been established and systemized; the mechanism of usage of them by subjects of counteraction has been investigated. The author's definition of the notion «social tension» has been given. The role of mass media of communication in counteraction to the inquest of crimes with the use of factors of social tension has been determined. The most typical situations of the origin of natural social resonance at the inquest of crimes and the mechanism of creation of an artificial social resonance by the subjects of counteraction have been ascertained. The conception of ensuring of secrecy of preliminary investigation has been developed; practical recommendations to the investigators as for keeping in secrecy the preliminary investigation at the inquest of crimes with the use of factors of social tension, public resonance and counteraction from persons concerned have been given. The system of judicial and non judicial procedure to overcome counteraction to the inquest of crimes has been investigated. The system of measures relative to the reduction of social tension at the inquest of crimes has been examined. Concrete tactical recommendations relative to the investigative examination, arrest, search, withdrawal, interrogation, reconstruction of the situation and circumstances, presentation for identification at the inquest of crimes under conditions of counteraction which is realized with the use of factors of social tension have been proposed.

Key words: investigation, counteraction to the inquest, forms of counteraction to the inquest, social tension, public resonance, secrecy of preliminary investigation, overcoming of counteraction, criminal tactics, investigative actions.